

УДК 373.2.091.33:398.8(=161.2)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/78-1-48>

Людмила КОБИЛЕЦЬКА,
orcid.org/0000-0003-4688-3622
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри початкової та дошкільної освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Львів, Україна) lyudmyla.kobyletska@lnu.edu.ua

Андріана ЯРЕМКІВ,
orcid.org/0009-0007-0120-0281
студентка II курсу магістратури факультету педагогічної освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Львів, Україна) andriana.yaremkiv@gmail.com

ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКОГО ПІСЕННОГО ФОЛЬКЛОРУ У ВИХОВАННІ ДОШКІЛЬНИКІВ

У статті проаналізовано виховний потенціал українського пісенного фольклору. Важко переоцінити значення народних пісень, зокрема, календарних, соціально-побутових, родинно-побутових, дум, історичних пісень у формуванні абсолютно усіх компетентностей дітей дошкільного віку. Одне з чільних завдань педагога дошкільного закладу – формування національної свідомості дошкільників. Надзвичайно вагоме значення народної пісні у патріотичному вихованні дітей дошкільного віку. Потенціал пісенного фольклору полягає, перш за все, в інтонаційній наспівності, певній лаконічності мелодії і ритмоструктурі, прямому зображенню реальності, тобто проєкції історії життя народу, його думок, почуттів, світогляду, побуту. Розвідка присвячена розкриттю особливостей українських народних пісень та їхнього значення у вихованні дітей дошкільного віку. Значний акцент приділений також сімейному вихованні і відзначено вагому роль родини у процесі вивчення українського пісенного фольклору як чинника національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Неоціненне значення у процесі виховання дітей мають колискові пісні, які прищеплюють любов до рідної мови, рідного слова. Майже усі обряди, звичаї традиції Українців супроводжувалися піснею. Важко переоцінити значення календарних пісень: колядок, щедривок, купальських, русальних, жниварських пісень, веснянок, гайвок у вихованні дітей дошкільного віку. У цих піснях – вірування, побут, звичаї, традиції, культура народу. Велике значення у вихованні патріотичних почуттів мають соціально-побутові пісні: рекрутські, стрілецькі, кріпацькі, наймитські. Дуже важливо пропонувати до вивчення дітям також балади та історичні пісні, в яких героїчне минуле українського народу, видатні постаті. Значну увагу у статті приділено також вивченню хороводних пісень, які поєднані з грою, танцем. В ЗДО варто пропонувати вивчення пісенного фольклору під час проведення свят, розваг, прогулянок, а також фрагменти пісень – під час занять. У природній для дошкільників музично – ігровій діяльності, через емоційний, фізичний і психологічний контакт між дорослими і дітьми, здобувачі освіти пізнають світ, навчаються, розважаються, забавляються, проявляють творчість, вивчають звичаї і традиції свого рідного краю.

Ключові слова: виховний потенціал, український пісенний фольклор, народна пісня, діти дошкільного віку, ігрова діяльність.

Liudmyla KOBYLETSKA,
orcid.org/0000-0003-4688-3622
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Preschool and Primary Education
Ivan Franko National University of Lviv
(Lviv, Ukraine) lyudmyla.kobyletska@lnu.edu.ua

Andriana YAREMKIV,
orcid.org/0009-0007-0120-0281
Student of the 2nd year of the master's degree at the Faculty of Pedagogical Education
Ivan Franko National University of Lviv
(Lviv, Ukraine) andriana.yaremkiv@gmail.com

THE POTENCIAL OF UKRAINIAN SONG FOLKLORE IN THE EDUCATION OF PRESCHOOLERS

The article analyzes the educational potential of Ukrainian song folklore. It is difficult to overestimate the importance of folk songs, in particular, calendar, social and household, family and household, дума, historical songs in the formation

of absolutely all competencies of preschoolers. One of the primary tasks of a preschool teacher is the formation of the national consciousness of preschoolers. The extremely important importance of the folk song in the patriotic education of preschoolers. The extremely important importance of the folk song in the patriotic education of preschoolers. The potential of song folklore consists, first of all, in intonation, a certain brevity of the melody and rhythmic structure, a direct depiction of reality, that is, a projection of the history of the people's life, their thoughts, feelings, outlook, and lifestyle. The investigation is dedicated to revealing the peculiarities of Ukrainian folk songs and their importance in the education of preschoolers. Considerable emphasis is also placed on family education and the significant role of the family in the process of studying Ukrainian song folklore as a factor in the national-patriotic education of preschoolers is noted. Lullabies, which instill love for the native language and native words, are invaluable in the process of raising children. Almost all rites and customs of the Ukrainian tradition were accompanied by a song. It is difficult to overestimate the importance of calendar songs: carols, Christmas carols, Kupala songs, mermaid songs, harvest songs, freckle songs, and gajivoks in the education of preschoolers. In these songs – beliefs, everyday life, customs, traditions, culture of the people. Social and everyday songs are of great importance in the education of patriotic feelings: recruiting, shooting, serf, and mercenary songs. It is very important to offer children to study also ballads and historical songs, in which the heroic past of the Ukrainian people, outstanding figures. Considerable attention is also paid in the article to the study of dance songs, which are combined with games and dances. In a preschool education institution, it is worth offering the study of songs during holidays, entertainment, walks, as well as fragments of songs – during classes. In the musical and game activities that are natural for preschoolers, through emotional, physical and psychological contact with adults and children, preschoolers learn about the world, learn, have fun, have fun, show creativity, and learn the customs and traditions of their native region.

Key words: educational potential, Ukrainian song folklore, folk song, preschoolers, game activity.

Постановка проблеми. Актуальність даної проблеми полягає в необхідності забезпечення комплексного підходу до використання українського пісенного фольклору у процесі національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Дуже важливо інтегрувати завдання, використовувати різні форми, вдосконалювати методики музично-естетичного розвитку особистості, що використовуються в сучасних музично-педагогічних практиках, приводити їх у відповідність з завданнями реформування системи освіти на національній основі. У сьогодення потрібно активно пропонувати вивчення народних пісень, календарних, родинно-побутових, соціально-побутових для формування патріотичних почуттів дітей дошкільного віку.

Процес виховання та навчання дітей дошкільного віку, побудований на основі народних традицій, оснований на пісенно-ігровому дитячому фольклорі:

- позитивно впливає на розвиток емоційних проявів та активного спілкування дітей між собою та з дорослими;

- формує цілісні погляди дитини на навколишній світ і пізнання свого «Я» в ньому;

- допомагає вивченню рідної мови, звичаїв та культури;

- розвиває музично-творчі здібності, інтелект, самосвідомість і духовність (Горішна, 2017).

Залучення дитини дошкільного віку до пісенного фольклору має забезпечити зв'язок навчального матеріалу з життям та практикою, переживання творів народного мистецтва, безпосередній контакт дошкільника з народною піснею, впровадження в освітній процес зразків українських народних пісень.

Аналіз досліджень. Проблему залучення жанрів усної народної творчості у процесі виховання дітей дошкільного віку вчені досліджували в

багатьох аспектах. Зокрема, досліджували фольклорні твори як чинника формування соціально-громадянської компетентності, етнокультурного, морально-етичного, естетичного виховання дошкільників (Кобилецька Л. В., Отич О., Коротя-Ковальська В.) Також науковиця Кобилецька Л. В. у своїх працях розглядає народну пісню як чинник формування етнокультурної компетентності дошкільників (Кобилецька, 2024). Український пісенний фольклор є унікальною мозаїкою пісень, у яких оспівується краса рідної землі, утверджується любов до Батьківщини. Доступні співзвучні мелодії, тексти збагачують мовленнєвий словник учнів, розвивають естетичні почуття. Через фольклор від покоління до покоління передавалися світоглядні уявлення, морально-етичні, естетичні, правові, релігійні погляди Українців.

Як зазначає О. М. Отич, у художніх образах українського фольклору розкриваються найкращі риси національного характеру: патріотизм, хоробрість, чесність, людяність. Йому властиві життєвість змісту, велика емоційна сила, яскрава образна виразність, соковитий національний колорит (Отич, 2022).

Мета статті – проаналізувати виховний потенціал українського пісенного фольклору та визначити роль народної пісні у процесі формування патріотичних почуттів дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Пісні – це один з найбільш поширених жанрів дитячого фольклору. Дитина зустрічається з піснею вже в перші дні свого життя, набагато раніше, ніж сама навчиться говорити і співати. Як доведено наукою, це має позитивний вплив на розвиток мовлення, музичних і поетичних здібностей дітей.

Під звуки колискової складаються перші уявлення дитини про світ, відчуття безпеки, спокою, добра. Материна колискова пісня прищеплює немовляті любов до рідного слова, рідної мови.

В багатьох колискових піснях зустрічаємо образ котика, який додає відчуття лагідності, трепету, навіює сон: «А-а, котино!», «Ой кіт-воркіт», «Пішов коток на торжок», «Ходить кіт», «Котику сіренький» та багато інших.

*А-а, котино!
Засни мала дитино!
Ой на kota воркота,
На дитину дрімота!
Ой а kota все лихо, –
Ти, дитино спи тихо!
Ой кіт буде воркотати,
Дитиночка буде спати!*

Повільний ритм пісні, плавна мелодія колискової заспокоювала дитину.

У колисковій пісні відображені мрії і сподівання матері на краще життя дитини, побажання їй здоров'я і щастя. Мама випрошувала щасливої долі для дитини.

Швидко запам'ятовуються, розвивають творчу фантазію, привчають самостійно мислити, критично підходити до прочитаного або почутого пісні-небилиці, жартівливі пісні «Іван Галаган», «Хведя-Редя», «Гандзя Бандзя» та ін.. В творах цього жанру спостерігається динамічність і розвиток сюжету, швидка зміна подій.

Надзвичайно важливо у ЗДО пропонувати до вивчення календарно-обрядові пісні: колядки, щедрівки, веснянки, гаївки, русальні, купальські, жнивварські, обжинкові пісні. У цих піснях – світогляд, вірування, звичаї, традиції, культура народу.

У колядках ми випрошуємо щастя, долю для нашої Батьківщини. До прикладу, колядка «Во Вифлємі нині новина» завершується рядками:

*Глянь оком щирим, о, Божий Сину,
На нашу землю, на Україну,
Зішли їй з неба дар превеликий.
Щоб тя славила во вічні віки.*

Як зазначає Л. Кобилецька, потрібно виховувати у дошкільників та молодших школярів працелюбність, наполегливість до навчання, адже Українці – прекрасні господарі, вмілі хлібороби. Вже після Стрітєння починаємо співати веснянки – пісні, метою виконання яких є закликати прихід весни і випросити гарний врожай.

*Що ж ти нам, весно, принесла?
Та принесла я Вам літєчко,
Щоб родилося житєчко
Ще червоної квіточки,
Щоб квітчалися дівочки.
Весно, землю зогрівай,
Буде врожай, як Дунай, як Дунай,
Буде врожай, як Дунай.*

Також дуже важливими для Українців були жнива. Перед початком жнив наспівували зажинкові пісні, у час жнив – жнивні, після жнив – обжинкові пісні.

*Ой до кінця, женчики,
До кінця, до кінця,
Щоб вижати пшениченьку
За сонця, за сонця.* (Кобилецька, 2024).

Важко переоцінити роль соціально-побутових пісень у процесі патріотичного виховання дітей дошкільного віку. До них ми відносимо козацькі, чумацькі, стрілецькі, наймитські, рекрутські. Дошкільників потрібно ознайомлювати із соціально-побутовим пісенним фольклором, скажімо, з такими піснями «Ой у лузі червона калина», « Не пора», «О, Україно», «Повіяв вітер степовий» та ін.

Л. Кобилецька зазначає, що варто розширити вивчення жанрів усної народної творчості, збагатити програми «Українське дошкільля» (2022), «Україна – моя Батьківщина» (2022) з метою реалізації мети усіх освітніх напрямів Базового компонента дошкільної освіти: особистість дитини; дитина в сенсорно-пізнавальному просторі; дитина в природному довкіллі; гра дитини; дитина в соціумі; мовлення дитини; дитина у світі мистецтва. Також обов'язково додати історичні пісні: «Ой Морозе, Морозенку», «Про Байду»; думи «Козак Голота», «Самійло Кішка», «Маруся Богуславка», адже у них – доблесне минуле українського народу (Кобилецька, 2024: 135).

Важливе значення у процесі виховання дошкільників мають також народні ігри, у яких органічно поєднуються слово, спів, музика і танець «Караван», «А ми сіяли,-мак», «Подоланочка», «Ой чого ти, метелику», «Ой у полі жито». В основі цих ігор лежать найпростіші рухи дітей, що відповідають не тільки змісту, а й ритму пісеньки. Вони сприяють вихованню сміливості, кмітливості, розвивають мовлення і музичний слух дітей.

Висновки. Отже, у сьогодення, в часі війни, коли намагаються знищити Українців як націю і знищити все українське, вагоме значення має детальне вивчення пісенного фольклору у ЗДО, адже саме у дошкільному віці формуються моральні цінності особистості.

Виховання засобами українського фольклору створює умови для розкриття природних здібностей дошкільника, формування його творчої активності, виховання самобутності, реалізації творчого потенціалу.

Українська народна пісня ввібрала в себе багатство культурних кодів, символів, що несуть історико-естетичне навантаження, що формувалося століттями.

Вивчення пісенного фольклору розширяє загальний і музичний кругозір, прищеплює любов до рідного слова, рідної землі, збагачує знаннями про культуру, звичаї, традиції, філософію, світогляд народу.

В музично-ігровій діяльності, через емоційний, фізичний і психологічний контакт між дорослими і здобувачами освіти діти пізнають світ, навчаються, розважаються, забавляються, прояв-

ляють творчість, вивчають звичаї і традиції свого рідного краю.

Інтегрування різних форм роботи з дітьми з виховання, в тому числі з розділу музичного виховання, дозволить ефективно формувати у дошкільників національну свідомість, виховати патріотичні почуття.

Вивчаючи народні пісні, діти розвивають вокальні, музично-творчі здібності, формують соціально-громадянську компетентність, впевненіше висловлюють свою думку, проявляють ініціативну, творчу поведінку, налагоджують ефективне спілкування.

Завдання вихователя – дібрати відповідно до віку, індивідуальних особливостей цінний у виховному значенні фольклорний матеріал і подати його на святах, заняттях, під час розваг, прогулянок, а також залучати батьків і практикувати сімейні свята. Показниками ефективності роботи є: активна участь дітей у різних заходах (традиційних святах, фестивалях, розвагах); виконання дітьми ролей у процесі виховання й навчання; активна участь сім'ї у різноманітних заходах.

Український пісенний фольклор є неоціненним національним багатством, має колосальний виховний потенціал і ми повинні широко використовувати його в освітньому процесі ЗДО, а також сім'ях, родинях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Тернопіль: Мандрівець. 2022. 216 с.
2. Горішна О. Розвиток творчих здібностей старших дошкільників засобами музично-ігрового фольклору. Кам'янець-Подільський, 2017. URL: /Users/User/Downloads/Горішна%20О.А.Розвиток%20творчих%20здібностей%20засобами%20музично%20-%20ігрового%20фольклору.pdf (дата звернення: 11.08.2024)
3. Каплуновська О. «Україна – моя Батьківщина». Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Тернопіль: Мандрівець. 2022. 72 с.
4. Кобилецька Л. В. Малі фольклорні жанри як чинник розвитку мовлення дітей дошкільного віку. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 50, 2022. С. 311–315.
5. Кобилецька Л. В. Фольклор як чинник формування художньо-мовленнєвої компетентності здобувачів дошкільної та початкової освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 41. Том 2, 2021. С.177–182.
6. Кобилецька Л. В. Формування патріотичних почуттів здобувачів дошкільної та початкової освіти засобами усної народної творчості. Матеріали звітних наукових конференцій факультету педагогічної освіти. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2023. Вип.8. С. 33–35.
7. Кобилецька Л. В. Формування соціально-громадянської компетентності здобувачів дошкільної та початкової освіти засобами усної народної творчості. *Проблеми лінгводидактики та сучасні виміри в освітньому просторі*: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2024. 332 с.
8. Коротя-Ковальська В. Народна пісня і здоров'я. *Початкова школа*. 2021. №12. С. 50–52.
9. Отич О.М. Естетико-педагогічний потенціал української народної пісні: Навчальний посібник. Полтава, 2022. 35 с.

REFERENCES

1. Bilan O. I. (2022). Prohrama rozvytku dytyny doshkilnoho viku «Ukrainske doshkillia» [Ukrainian Kindergarten" preschoolers development program] Ternopil: Mandrivets. 216 s. [in Ukrainian].
2. Horishna O. (2017). Rozvytok tvorchykh zdibnostei starshykh doshkilnykiv zasobamy muzychno-ihrovoho folkloru. [Development of creative abilities of older preschoolers by means of musical and game folklore]. Kamianets-Podilskyi, 2017. URL:/Users/User/Downloads/Horishna%20O.A.Rozvytok%20tvorchykh%20zdibnostei%20zasobamy%20muzychno%20-%20ihrovoho%20folkloru.pdf (access date: 11.08.2024). [in Ukrainian].
3. Kaplunovska O. (2022). «Ukraine – moia Batkivshchyna». [Ukraine is my Motherland]. Partisialna prohrama natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku. Ternopil: Mandrivets. 72 s. [in Ukrainian].
4. Kobyletska L. V. (2022). Mali folklorni zhanry yak chynnyk rozvytku movlennia ditei doshkilnoho viku. [Small folklore genres as a factor in the development of preschool children's speech] Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. Vyp. 50. S. 311–315. [in Ukrainian].
5. Kobyletska L. V. (2021). Folklor yak chynnyk formuvannia khudozhno-movlennievoi kompetentnosti zdobuvachiv doshkilnoi ta pochatkovoї osvity. [Folklore as a factor in the formation of artistic and speech competence of students of preschool and primary education] Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. Vyp. 41. Tom 2, S.177-182. [in Ukrainian].
6. Kobyletska L. V. (2023). Formuvannia patriotychnykh pochuttiv zdobuvachiv doshkilnoi ta pochatkovoї osvity zasobamy usnoi narodnoi tvorchosti. [Formation of patriotic feelings of pre-school and primary education students by means of oral folk art] Materialy zvitnykh naukovykh konferentsii fakultetu pedahohichnoi osvity. Lviv: LNU imeni Ivana Franka, Vyp.8. S. 33-35. [in Ukrainian].
7. Kobyletska L. V. (2024). Formuvannia sotsialno-hromadianskoi kompetentnosti zdobuvachiv doshkilnoi ta pochatkovoї osvity zasobamy usnoi narodnoi tvorchosti. [Formation of social and civic competence of students of preschool and primary education by means of oral folk creativity]. Problemy lnhvodydaktyky ta suchasni vymiry v osvitnomu prostori: monohrafiia. Lviv: LNU imeni Ivana Franka, 332 s. [in Ukrainian].
8. Korotia-Kovalska V. (2021). Narodna pisnia i zdorovia [Folk song and health]. Pochatkova shkola. №12. S.50-52. [in Ukrainian].
9. Otych O.M. (2022). Estetyko-pedahohichniy potentsial ukrainskoi narodnoi pisni: Navchalnyi posibnyk [Aesthetic and pedagogical potential of Ukrainian folk song: Study guide] Poltava, 35s. [in Ukrainian].